

С. О. Тульчинська,
д. е. н, професор, професор кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний
університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1409-3848>
С. В. Копійка,
магістрант кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет
України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-0640-185X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.24.61

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

S. Tulchynska,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"
S. Kopiika,
Master student of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"

FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF GLOBAL TRANSFORMATIONS

Дана стаття присвячена дослідженню актуальних тенденцій трансформаційного розвитку глобального конкурентного середовища у контексті забезпечення ефективності провадження зовнішньоекономічної діяльності підприємницькими суб'єктами. У статті наведено докладний аналіз та проведено систематизацію ключових тенденцій зміни світогосподарського розвитку, надано розширену характеристику їх впливів на ефективність реалізації зовнішньоекономічної діяльності підприємницьких структур. До основних тенденцій глобального трансформаційного розвитку віднесено посквідне відновлення, торговельні війни, активізацію конкурентних взаємодій, збереження тренду до просування базових засад сталого розвитку підприємницьких суб'єктів, актуалізацію цифрових загроз. Сформовано комплекс перспективних заходів вдосконалення управлінської політики підприємств у сфері зовнішньоекономічної діяльності з метою досягнення прогресивних адаптивних якостей, здатних ефективно протидіяти наявним загрозам зовнішнього середовища та успішно імплементувати наявний та потенційний спектр можливостей розвитку.

This article is devoted to the study of current trends in the transformational development of the global competitive environment in the context of ensuring the effectiveness of foreign economic activities by business entities. The article provides a detailed analysis and systematization of key trends in global economic development, provides an extended description of their impact on the effectiveness of foreign economic activities of business structures. A thorough analysis of the basic indicators of the world trade development in terms of absolute indicators was carried out, as well as the structural dynamics of the main functional areas of the import-export operations implementation,

the problems of foreign trade conflicts between key leading countries were examined in detail from the point of view of comparing actual indicators and determining the prospective impact of relevant processes on the global environment. The key influences of modern trends in the development of socio-economic relations at the global level are outlined in terms of the implementation by business structures of the basic positions of sustainable development, controlling measures of state structures in this direction, actualization of threats in the digital space in the form of cyber-attacks and cyber terrorism. A systematized list of the key forms of global transformational processes influence has been formed, which includes the following main trends of global transformational development: slow recovery, trade wars, intensification of competitive interactions, continuous of the trend towards the basic principles of sustainable development promotion for business entities, actualization of digital threats. A complex of prospective measures to improve the management policy of enterprises in the field of foreign economic activity has been developed with the aim of achieving progressive adaptive qualities capable of effectively counteracting the existing threats of the external environment, the increasing variability and uncertainty of the economic field of activity and successfully implementing the existing and potential spectrum of development opportunities.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, глобальні трансформації, підприємство, глобалізація, зовнішні ринки, розвиток.

Key words: foreign economic activity, global transformations, enterprise, globalization, foreign markets, development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Функціонування підприємницьких структур в умовах динамічного ринкового середовища сучасності, характеризується перш за все його дуальною природою, адже з одного боку, досягнення стану ефективності та сталості потребує забезпечення оптимізації процесів внутрішньо-господарського розвитку, узгодженості організаційно-управлінських функцій, дієвого стратегування тощо, а з іншого, успішність підприємницької діяльності у значній мірі залежить від низки кон'юнктурних факторів й загалом екзогенних чинників, які детермінують конкретні соціально-економічні параметри реалізації діяльності, водночас, певний ступінь їх керованості з позиції підприємства може бути досягнутий лише за рахунок розвитку гнучких адаптивних управлінських механізмів, які мінімізують негативні екстернальні прояви загальної кон'юнктурної динаміки. Поглиблення проблематики дослідження зовнішніх впливів на діяльність господарських структур пояснюється активними глобалізаційними процесами, які сприяють загальній конкурентній інтенсифікації, елімінації просторових бар'єрів провадження діяльності, руху капіталів, інформаційно-знанцевого обігу. Особливої ваги, згадані аспекти набувають у контексті реалізації зовнішньоекономічної діяльності підприємницькими утвореннями, що вимагає від останніх не лише збалансування управлінської системи у розрізі питань внутрішньої сталості та специфіки національних нормативно-правових та ринкових особливостей господарювання, а й врахування поліструктурного комплексу чинників, які визначають перспективи досягнення економічної ефективності на зовнішніх ринках, починаючи від інституційно-правових та ринкових характеристик конкретних національних економік, закінчуючи прямими та опосередкованими впливами глобальних тенденцій світогосподарського

розвитку. Слід зауважити, що на сьогоднішній день, актуалізація порушеної проблематики зумовлена посиленням кризових процесів розвитку глобального середовища, які полягають в активізації явищ фрагментації економічних систем, поглибленням зовнішньо-торговельних протиріч, загостренням військово-політичних конфліктів тощо, тим самим викликаючи часткову ерозію, сформованого глобалізаційного устрою світової економіки. В даних умовах важливим є виокремлення конкретних шляхів розвитку підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з врахуванням глобальних трансформаційних процесів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблематики функціонування підприємницьких утворень-учасників зовнішньоекономічних взаємодій з позиції вироблення цілісних принципів, інструментального забезпечення діяльності та прикладних механізмів імплементації систем управління зовнішньоекономічною діяльністю залишається продуктивним полем реалізації вітчизняного академічного дискурсу. Важливе теоретико-методичне та прикладне значення наукових досліджень, означеного напрямку, мають дослідницькі наробки таких вітчизняних вчених як М. Андрійчук, О. Баула, А. Дем'яненко, М. Дідківський, А. Завгородній, Ю. Кахович, О. Кірієнко, Н. Кондратенко, В. Лагутін, А. Прокоф'єва, І. Рзун, Н. Строченко, О. Трифонова, Я. Шмаленко, А. Яковлев.

Проте, беручи до уваги ґрунтовність наявної теоретичної бази дослідження внутрішньо-управлінських аспектів побудови ефективних механізмів організації зовнішньоекономічної діяльності та відповідних взаємодій на зовнішніх ринках, більш детального розгляду та сутнісного оновлення потребує проблематика актуальних трансформаційних тенденцій глобального економічного простору, що в подальшому і визначає структурну специфіку побудови внутрішніх управлінських систем.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою даної статті є аналіз та систематизація актуальних трансформаційних процесів глобального середовища, їх вплив на перспективи забезпечення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та розробка потенційних напрямків адаптації підприємницьких утворень до відповідних глобальних змін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження проблематики глобальних трансформаційних процесів світогосподарського розвитку вимагає перш за все якісної диференціації понять "зміни" та "трансформації". Поняття зміни за своїм семантико-онтологічним наповненням характеризує динамічне явище модифікації досліджуваного об'єкту у часі з визначенням відповідного напрямку. Водночас, поняття трансформації несе у собі більш комплексне навантаження, характеризуючи процес якісної видозміни об'єкта, передумови його еволюційного переходу до принципово нового стану з подальшою перебудовою попередньо сформованих системних взаємозв'язків. У рамках даного дослідження обгрунтованим є вживання терміну "трансформація", що пояснюється фундаментальним характером впливу актуальних змін на процеси соціально-економічного розвитку глобального простору.

На сьогоднішній день, динаміка розвитку показників зовнішньоекономічної активності підприємницьких структур у глобальному розрізі характеризується низкою суперечливих тенденцій, викликаних перш за все наслідками функціонування постковідної економіки, а також повномасштабною військовою агресією проти України. Згадані процеси негативно впливають на показники світової торгівлі, дестабілізуючи сформовані глобалізаційні взаємозв'язки. Підтвердженням даної тези є дані Світової організації торгівлі, згідно яких на кінець 2023 року прогнозований ріст обсягів глобальної торгівлі товарів досягне 0,8 %, при цьому, квітневі показники прогнозних значень передбачали ріст на 1,7 % [1]. Розглядаючи кількісні показники світової торгівлі у їх динаміці, можна стверджувати про відновлення допандемічних рівнів, до прикладу, у 2020 році обсяги світової торгівлі товарами та послугами становили 17,0 трлн дол та 5,0 трлн дол відповідно, а станом на 2022 рік аналогічні показники становили 24,2 трлн дол та 6,8 трлн дол. Примітною залишається тенденція до скорочення обсягів реалізації промислових товарів, структурна частка яких протягом 2020—2022 рр. скоротилася з 71 % до 63 %, даний факт пояснюється нестабільністю енергетичних ринків, їх загальним трендом на цінове зростання, що викликає обмеження попиту. Країною-лідером за часткою експортованої продукції залишається Китай (14,4 %) та США (8,3 %). Одним з найбільш динамічно зростаючих секторів сфери послуг залишаються транспортні послуги, експортні показники яких протягом 2018—2022 рр. продемонстрували зростання з 1 026 млрд дол до 1,481 млрд дол. Загалом в експортній структурі світової торгівлі товарами зберігають лідерство промислові товари (63 %) з тенденцією до зниження, разом з тим активізується ріст частки палива та продукції видобувних галузей, яка у

2022 році порівняно з 2019 зросла на 4 % (2 061 млрд дол) [2].

Особливої важливості в контексті розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств є тенденції глобальних зовнішньоторговельних відносин, які зазнають помітного впливу політичних факторів, зокрема, має місце значне погіршення партнерських відносин між США та Китаєм, що підтверджується скороченням відповідних структурних показників експорту та імпорту відповідних країн (у 2022 році частка імпорту Китаю до США склала 17 % порівняно з 22 % у 2017 році, а частка експорту скоротилася з 19 % до 16 %) [3]. Згідно даних показника Індексу глобальної зв'язності, оцінка якого охоплює 11 ключових типів зовнішніх економічних потоків, кількість потоків з США у Китай скоротилася у 8 категоріях, знизившись в середньому з 9,3 % до 7,3 %; кількість потоків з Китаю у США зазнала зниження у 7 категоріях (з 17,8 % до 14,3 %) [4]. Разом з тим, не можна стверджувати, що наявні спадні тенденції ведуть до кардинального переформатування торговельних взаємодій відповідних країн, адже попри існуючі обмеження у 2022 році сукупний показник експортних та імпортних операцій між Китаєм та США досягнув рекордного рівня (660 млрд дол), зокрема експортні показники Китаю зросли на 2,4 млрд дол, імпортні — на 31,8 млрд дол. [5]. Означені вище тенденції частково пов'язані зі зниженням активності Китаю у високотехнологічній сфері, до прикладу у 2022 році експорт відповідної категорії продукції Китаю знизився на 23,6 %, спричинивши активізацію конкурентних гравців ринку — Малайзії та В'єтнаму, які продемонстрували ріст експорту високотехнологічної продукції на 21 % та 23 % відповідно [6].

Актуальною тенденцією залишається посилення вимог до забезпечення сталості внутрішніх процесів функціонування підприємницьких утворень з точки зору контрольних заходів держав відносно продукції, що ввозиться на відповідну територію. Особливого значення набуває використання суб'єктами господарювання специфічних форм звітності, а саме ESG-звітності, яка підтверджує відповідальний характер ринкової поведінки контрагента у розрізі соціальних та екологічних питань, при цьому, одним з ключових аспектів постає забезпечення сталості самих ланцюгів поставок на всіх рівнях. Важливість екологічного аспекту зовнішньоекономічної діяльності підтверджується введенням у 2023 році Європейським союзом спеціальних вуглецевих митних зборів, які будуть застосовуватися до вуглецевоємкої продукції (цемент, добрива, залізо, сталь тощо). Після 2026 року імпортери будуть зобов'язані декларувати річні показники імпорту відповідної продукції й підтверджувати їх наявністю необхідних сертифікатів вуглецевих викидів, ціна яких буде визначатися аукціонним методом і становитиме близько 85 євро за тону вуглецевих викидів [1].

Принагідно зазначимо, що динамічний технологічний розвиток цифрових засобів відповідним чином позначається на актуальному спектрі загроз реалізації зовнішньоекономічної діяльності підприємницькими суб'єктами сучасності. Зокрема, згідно даних КРМГ близько 60 % компаній заявили про наявність значних загроз кібербезпеці ключових ланцюгів поставок. Дана

ситуація змушує підприємства збільшувати обсяги інвестувань у інфраструктуру цифрового захисту й загалом протидії явищам кібертероризму [7].

Систематизуючи приведений вище аналіз ключових статистичних показників, які характеризують глобальні трансформаційні процеси, що напряду впливають на перспективи реалізації зовнішньоекономічної активності підприємства, можемо виділити наступні ключові тенденції.

1. Постковідне відновлення. Незважаючи на досягнення доковідних рівнів світової торгівлі у 2022 році, глобальна динаміка зростання експортно-імпоротної діяльності сповільнюється. Даний факт пояснюється активною виплатою соціальної допомоги в умовах пандемії, що сприяла відновленню торговельних оборотів у 2021 році, разом з тим пришвидшуючи інфляційні процеси, які в свою чергу, стали наслідком збільшення витрат домогосподарств й закономірному дефлюванні світової торгівлі за результатами 2022 року.

2. Торгівельні війни. Однією з актуальних тенденцій розвитку зовнішніх ринків залишається інтенсивне наростання напруги більш ключовими суб'єктами глобального ринку — США та Китаєм, що результує у скороченні структурних показників імпоротно-експортних операцій кожної з країн, накладанні зовнішньоторговельних обмежень на ключові категорії імпорту. Деструктивних характер даних процесів полягає в негативному опосередкованому впливі на широке коло галузей та підприємницьких структур інших країн за рахунок істотного зростання витратного навантаження.

3. Активна конкуренція. Враховуючи посилення глобальних тенденцій до розбалансування та фрагментації системи світової торгівлі у частині поширеності використання країнами протекціоністських заходів, точкових зовнішньоторговельних обмежень, а також прямих та опосередкованих наслідків коронавірусної пандемії, зовнішньоекономічними суб'єктами зберігається високий конкурентний потенціал, зокрема у сфері інноваційної діяльності відбувається поступове витіснення експортної продукції Китаю аналогічною продукцією В'єтнаму та Малайзії.

4. Збереження тренду на забезпечення сталого розвитку. Глобальні тренди до екологізації та забезпечення соціально відповідального функціонування господарюючих суб'єктів знаходять своє відображення й у частині провадження ними зовнішньоекономічних операцій. Актуалізується питання дотримання ESG-принципів, формування та належного оформлення нефінансових форм звітності, побудови комплексної системи моніторингу цілісного ланцюгу поставок (від моменту отримання первинної сировини до реалізації кінцевого продукту), декларування та контролю вуглецевої ємкості готової продукції.

5. Актуалізація цифрових загроз. В умовах прискорених темпів цифровізованого розвитку економічних взаємодій та суспільного розвитку в цілому, виникає широкий спектр загроз віртуального характеру, що у частині зовнішньоекономічної діяльності знаходить своє відображення у проблематиці цифрової захищеності інтегрованих ланцюгів поставок. Все більшого поширення набувають акти кібератак та кібертероризму як у системному, так і точковому формах проява, вимагаючи від підприємницьких суб'єктів реалізації активних заходів з побудови сучасних форм інформаційного захисту.

Таким чином, на основі сформованого переліку актуальних тенденцій глобальних трансформаційних процесів у сфері реалізації зовнішньоекономічної діяльності, пропонуємо розглянути перелік перспективних напрямків адаптації підприємницьких утворень до відповідних глобальних змін:

- вдосконалення системи планування на основі застосування комплексних прогностичних методик сценарного планування, заснованих на якісному варіюванні перспективних станів зовнішнього середовища, визначення відповідних їм кількісних індикаторів та конкретизованих форм управлінських заходів у разі настання того чи іншого сценарію [8, с. 101];

- аналіз фінансового стану ключових зовнішніх суб'єктів системи постачання підприємницького утворення у рамках загальної системи управління ризиками, пошук альтернативних шляхів організації постачання або збутової діяльності;

- ідентифікація ризиків інвестиційної діяльності, проведення ґрунтовної оцінки ефективності проєктного фінансування на предмет можливостей більш прибуткових шляхів використання інвестиційних ресурсів [9];

- перегляд існуючої системи організації розрахункових операцій за експортно-імпоротною діяльністю у напрямку оцінки можливостей застосування інструментів гарантування платежів за операціями;

- моніторинг стану зовнішніх ринків зокрема у частині конкурентного та інституційно-правового поля на предмет перспективної інтенсифікації загроз діяльності або напроти появи конкурентних можливостей розвитку;

- формування резервних фондів фінансування кризових станів основної діяльності зумовлених низькопрогнозованими чинниками зовнішнього середовища;

- забезпечення фінансової безпеки підприємницького утворення як передумови налагодження ефективних форм зовнішньої співпраці та побудови репутаційного сприйняття підприємства у якості платоспроможного та відповідального ринкового контрагента;

- розбудова розширеної мережі захисту віртуальної інформаційної інфраструктури підприємства, унормування основних положень інформаційної безпеки, підтримка фізичної захищеності основних носіїв даних та цифрового обладнання, своєчасність оновлення систем кіберзахисту [10, с. 97];

- реалізація інтегрованого підходу до формування логістичних ланцюгів поставок з метою зниження обсягу транспортних та організаційних витрат за рахунок поглибленої коопераційної взаємодії між основними суб'єктами системи постачання;

- моніторинг основних функціональних складових забезпечення сталого існування та розвитку господарського утворення зокрема у частині ключових індикаторів екологічності, декарбонізації, підтримання активності у сфері соціальної відповідальності, розробка нефінансової звітності підприємства.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що забезпечення стійкого функціонування підприємницьких утворень та підтримка ефективної реалізації їх зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій потребує застосування системного підходу до розбудови дієвих адаптивних механізмів уп-

равлінської моделі, здатних оперативно реагувати на перспективні виклики та загрози екзогенного походження.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В результаті проведеного дослідження було проаналізовано та здійснено систематизацію глобальних трансформаційних процесів світогосподарського розвитку сучасності. Ідентифіковано ключові тенденції та їх впливи на перспективи реалізації зовнішньоекономічної діяльності підприємницькими суб'єктами. До таких тенденцій віднесено постковідне відновлення, торгівельні війни, активну конкуренцію, збереження тренду на забезпечення сталого розвитку, актуалізацію цифрових загроз. На основі проведеного аналізу сформульовано комплекс перспективних напрямків вдосконалення управлінської діяльності господарських структур відповідно до актуальних процесів трансформаційного розвитку глобального середовища.

Перспективними напрямками здійснення подальших наукових розробок за даною проблематикою є дослідження прикладного управлінського інструментарію забезпечення адаптивності управлінських систем в умовах глобальних трансформацій та побудови цілісного управлінського механізму реалізації зовнішньоекономічної політики підприємства.

Література:

1. International trade: What you need to know this month. World Economic Forum. 2023. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/10/international-trade-october-2023-wto-halves-growth-forecast/>. (дата звернення 03.12.2023).
2. World Trade Statistical Review 2023. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2023_e.pdf. (дата звернення 03.12.2023).
3. ICC 2023 Trade Report: A fragmenting world. International Chamber of Commerce. 2023. URL: <https://iccwbo.org/news-publications/policies-reports/icc-2023-trade-report-a-fragmenting-world/>. (дата звернення 03.12.2023).
4. The State of Globalization in 2023. Harvard Business School Publishing. 2023. URL: <https://hbr.org/2023/07/the-state-of-globalization-in-2023>. (дата звернення 03.12.2023).
5. U.S.-China trade hit record in 2022 despite tensions. Nikkei Inc. 2023. URL: <https://asia.nikkei.com/Economy/Trade/U.S.-China-trade-hit-record-in-2022-despite-tensions2>. (дата звернення 03.12.2023).
6. Trade Data Monitor's Top 10 Trade Trends Going Into 2023. Washington International Trade Association. 2023. URL: <https://www.wita.org/blogs/trade-data-monitors-top-10-trade-trends-going-into-2023/> (дата звернення 03.12.2023).
7. KPMG Cyber trust insights 2022. KPMG. 2023. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2022/10/kpmg-cyber-trust-insights-2022.pdf>. (дата звернення 03.12.2023).
8. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах воєнного стану. Науковий погляд: економіка та управління. 2022. № 3 (79). С. 97—102. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5075> (дата звернення 03.12.2023).
9. Чернишов В. В. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Економіка та суспільство. 2021. № 24. URL: <https://www.economyand-society.in.ua/index.php/journal/article/view/215/206>. (дата звернення 03.12.2023).
10. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 9. С. 54—58.

References:

1. The official site of World Economic Forum (2023), "International trade: What you need to know this month", available at: <https://www.weforum.org/agenda/2023/10/international-trade-october-2023-wto-halves-growth-forecast/>. (Accessed 03 December 2023).
2. The official site of World Trade Organization (2023), "World Trade Statistical Review 2023", available at: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2023_e.pdf. (Accessed 03 December 2023).
3. The official site of International Chamber of Commerce (2023), "ICC 2023 Trade Report: A fragmenting world", available at: <https://iccwbo.org/news-publications/policies-reports/icc-2023-trade-report-a-fragmenting-world/>. (Accessed 03 December 2023).
4. The official site of Harvard Business School Publishing (2023), "The State of Globalization in 2023", available at: <https://hbr.org/2023/07/the-state-of-globalization-in-2023>. (Accessed 03 December 2023).
5. Nikkei Inc (2023), "U.S.-China trade hit record in 2022 despite tensions", available at: <https://asia.nikkei.com/Economy/Trade/U.S.-China-trade-hit-record-in-2022-despite-tensions2>. (Accessed 03 December 2023).
6. The official site of Washington International Trade Association (2023), "Trade Data Monitor's Top 10 Trade Trends Going Into 2023", available at: <https://www.wita.org/blogs/trade-data-monitors-top-10-trade-trends-going-into-2023/> (Accessed 03 December 2023).
7. KPMG (2023), "KPMG Cyber trust insights 2022", available at: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2022/10/kpmg-cyber-trust-insights-2022.pdf>. (Accessed 03 December 2023).
8. Tul'chyn'ska, S. O. and Solosich, O. S. (2022), "Conceptual principles of ensuring the economic security of enterprises under the conditions of martial law", *Naukovyj pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, [Online], vol. 3 (79), pp. 97—102, available at: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5075> (Accessed 03 December 2023).
9. Chernyshov, V. V. (2021), "Economic security of foreign economic activity of enterprises", *Ekonomika ta suspil'stvo*, [Online], vol. 24, available at: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/215/206> (Accessed 03 December 2023).
10. Tul'chyn'ska, S. O., Solosich, O. S. and Chorniy, V. V. (2021), "The influence of digitalization of management processes on the economic security system of the enterprise", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 54—58.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2023 р.